

Christensen Sthen o. 1590 (1), jf.: akelejen er vel en smuk urt, men har ingen lugt o: siges om smuk, men tåbelig jomfru (o. 1700; 2).

Med relation til en strofe i Sigfred Pedersens vise »Katinka« – Brøndums de små akelejer – lancerede De danske Spritfabrikker febr.-marts 1971 en ny snaps-type *Aalborg Akeleje*.

LITTERATUR: (1) 754b 107; (2) 613 A81.

Stormhat, Venusvogn, *Aconitum napellus*

De indtil meterhøje stængler med håndsni-delte blade bærer klaser af mørkeblå, meget uregel-mæssige blomster: af de fem farvede bæger-blade er det ene stort og hætte- eller hjelmfor-met og dækker to langstilkede, krogdannede kronblade.

Planten var allerede i 1600-t en yndet stau-de såvel i landsby- som købstadshaver (1), også sorter med røde og hvide blomster.

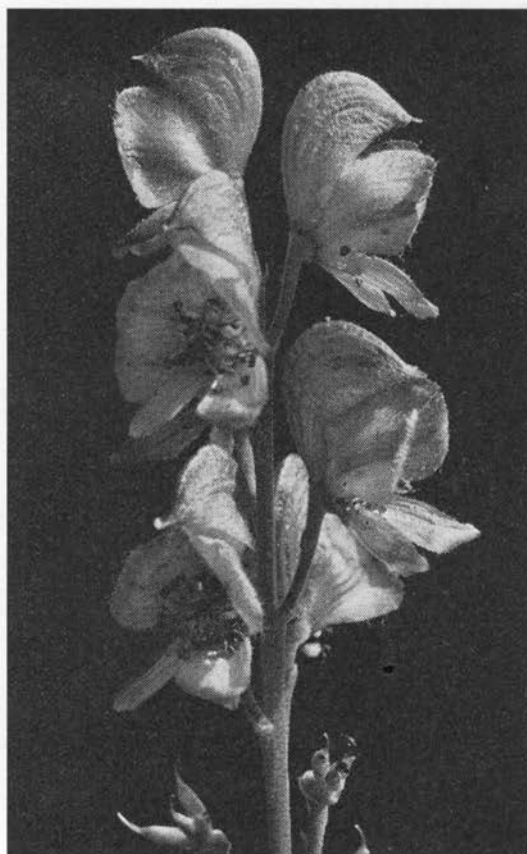
Blomstens ejendommelige bygning og børns leg med den (se nedenfor) har givet arten talrige navne:

Stormhat 1648ff, men sikkert ældre, det bage-ste bægerblad blev sammenlignet med datidens soldaterhjel-m; *venusvogn* 1806ff.

Munke 1648–1793 med uvis oprindelse, måske lånt fra navn til andre planter, det store bæger-blad kan ligne en munkehætte, planten blev desuden dyrket i klosterhaver; *blåmunke* 1648ff Sejrø, Sjælland, Lolland, *munke-kappe* 1648, 1799; *ulveurt* og *ulvebane* 1648, 1715 (1768 *ulvedød*) på grund af giftigheden; *munkebiå* o. 1650, *munkehætte* 1688–1906, *djævelsrod* o. 1700, *munkehat* 1715, Sjælland o. 1850, *narre-kappe* 1768, *gifthætte* 1793–1907, *lusehat* 1795, *bjerghat* 1838.

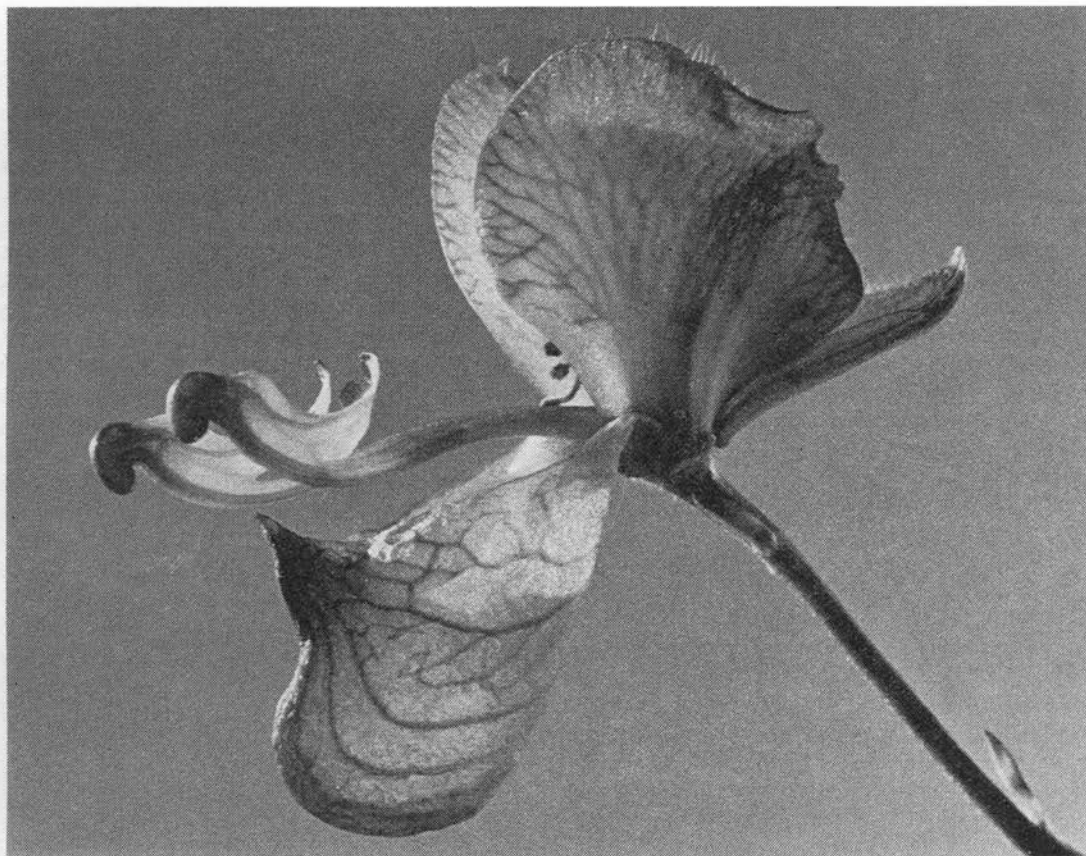
Navne optegnet i sidste halvdel af 1800-t: *ama-gerhætte* København, *skoblomst* Thy, *blåsko* Jylland 1888ff, *røde træsko* Jylland, *træsko-blomst* Mols, Århus, *træsko* Århus, *tøffel-blomst* Fyn, Sønderjylland; *duer* Thy, Himmer-land, *blå duer* NJylland, *blå høns* Samsø, *due-blomst* Falster, Bornholm, *fuglehoved* sydl. Jyl-land, *duesæde* Bornholm, *duekarm* (= -vogn) Silkeborgegnen, *bedstemors kaleche* eller *olde-far* og *oldemor kører i kaleche*, – – i karet Søn-derjylland.

Efter århundredskiftet: *venuskane* og *torskeslab* NSjælland o. 1910, *arkens duer* Sønderjylland jf. 1. Mosebog 8,10f, *oldemors nathue* Sønder-

Stormhat. (ES).

jylland, SJylland, *oldemors tøfler* Sønderjylland, *hest og vogn*, *hestevogn* SSlesvig, Fyn, N og SØ-Sjælland, ØMøn, *blåhat*, Jylland, SØFyn, *blå træsko* Jylland, *grenadérlue* (= -hue) NVJyl-land, *balsko* VJylland, *jomfrusko* V og MJyl-land, NSjælland, *Herrens tøfler* Viborg, *hose-sokker* Århuseggen, *guldkaret* Thy, *kongen kø-erer i guldkaret* Århus, *ærbohatte* Fyn, *munke-blomst* Fyn, Lolland, *blå bremser* Fyn, *sko* N-Fyn, *karet* og *hestekaret* ØFyn, *heste(ne)*, *hest for karet* og *kalechevogn* SFyn, VSjælland, *kon-gens køretøj* Sjælland, *duevogn* NSjælland, Fal-ster, Bornholm, *hestebloomst* og *hestekøretøj* N-Sjælland, *hestesko* og *karetvogn* Kgs. Lyngby, *munkesko* NSjælland, *vilde svaner* VSjælland, *støvleurt* Stevns, ved Saksøbing, *Vorherres vogn* ØSjælland, *karlsvogn* SSjælland (Grumløse) jf. stjernebilledet, *karetmager* Fejø, Femø, *guldkar-etblomst* og *Noahs ark* VLolland, *dronninge-sko*, -træsko, -tøfler Ø.Lolland, Falster, him-

Venusvogn. (ES).

melvogn, duestol, wienervogn og jomfruens karet Bornholm; *træskorose* 1930, *kongskaret* 1934, *giftrod* 1907–40.

Navne fra andre planter med lignende blomster: *blåklokke* M og ØJylland o. 1870ff, *jakobsstige* Fyn, *torskemund* VFyn, *ridderspore* Tåsinge, VLolland, *stolt Henrikser* (flt.) Møn (2) Færøerne: *munkahetta* (3).

LITTERATUR: (1) 697 1648,88; (2) 689 1,18ff og 3,818f; 107; (3) 947 8,1928.

BØRNELEG

Børn leger med blomsterne, selv om de er giftige og »let kan dræbe et menneske ... så hvis Guds beskærmelse ikke var desto større, da måtte forældrene tit for sådan uagtsomhed få stor hjertesorg« (1648; 1).

Det store bægerblad fjernes, de to blottede kronblade på lange stilke er nu »heste«, »duer«,

»svaner« spændt for en lille vogn ☺: den øvrige blomst. – Venusvogn er børnenes mest beundrede blomst, så vidunderlig bygget, så rig på fantasi, at de barndommens hænder, der én gang har leget med denne fine blomstervogn, aldrig kan glemme fantasiens flugt med de lyseblå duer (2).

De to nektarfylde kronblade pilles af og spises (3).

LITTERATUR: (1) 697 88; (2) 462 83f; (3) 308b 55f; 520 115.

LÆGEMIDLER

Det var i 1600-t almindeligt at strø blomsterne eller bladene i vinduerne, »når nogen kvinde er gået i barselseng«, og at pynte soveværelser og dagligstuer dermed (1).

Et dekokt på planten skal kunne stille den heftigste feber (Vendsyssel; 2).

Urten anført i farmakopeen 1772,35 som vildtvoksende på Lolland og Falster.

LITTERATUR: (1) 697 1648,88; (2) 161 1906/23: 1240.

POESI

En vogn med tvende duer ved · du bag dit skjul fremviser: · men kun enfoldig dårlighed · som venusvogn du priser *J. H. Smidth* (1). Forunderligste syn, mit sind har set: · af kornblå duer trukket fragtes gift · til himlen i en billedskøn karet *Johs. Boolsen* (2), den blå venusvogn, i hvilken bierne kører højsommeren imøde. – Bien ager i venusvogn · belæsset med liflig honning *Hans Hartvig Seedorff* (3).

LITTERATUR: (1) 842 68 (1823); (2) 88 30; (3) 821j 14; 821b 57.

Erantis, *Eranthis hyemalis*

Et basalt, langstilket, skjoldformet og snitdelt blad udgår som stænglen med den enlige gule blomst og det grønne ligeledes snitdelte svøbblad fra en underjordisk knold; alm. i haver og ofte forvildet.

Erantis 1899ff, som botanisk slægtsnavn ældre: *vintermunke* og *gul munke* 1648, Falster o. 1870, om navnet munke se blåmunke bd. 4; *vinterblomme* 1821ff, *giftmunke* Falster o. 1870, *forårsblomst* 1876, *gyldenthoved* 1911, *vårblomst* 1914, *præstekrave* 1915 vel på grund af svøbbladene bag blomsten, sml. okseøje bd. 4, *erosblomst*, *-fakkel* 1915 er en fri oversættelse af slægtsnavnet, som betyder 'forårsblomst'; *gule gækker* Als, *morgenfrue* Møn, *februarlilje* Bornholm.

LITTERATUR: 689 1,543f.

»For sine dejlige blomsters skyld og fordi den så tidligt kommer frem, bliver den meget elsket og dyrket«, men da planten er giftig, må folk, der har den i haven, vogte sig for at bruge den ind- eller udvortes som medikament, og »nøjes med den lyst, som de kan have af dens blomsters tidlige fremkomst og dejlighed« (1648; 1). *Erantis* var pastor Aage Falk Hansens yndlingsblomst.

Når blomsten åbner sig, bliver det godt vejr (Salling; 3).

LITTERATUR: (1) 697 1; (2) 65 21/3 1948; (3) 161 1906/23; 2474.

PROSA OG POESI

Erantis krummer nakken for at stemme sig op gennem den hårde jordskorpe; den ligner en kullemp, der løfter en sæk. Snart vil den også lege tit-tit med den gyldne sol *Knud Hee Andersen* (1); små buttede *erantis* ... har vovet sig frem; de ligner med deres gule blomsterhoveder over de brede, runde bladkraver en klynge lys-hårede småbørn, sådan som *Kate Greenaway* malede dem ... gullokkede blomsterbørn *Knud Poulsen* (2). De små klynger smilende *erantis* derude under pæretreter er så ligetil og så håndgribelige som yngste pigehold på en danseskole, små hjulbenede troldre i deres fineste puds, og med runde hoveder ligesom for tunge til de

Erantis.
Simon Paulli:
Flora Danica,
1648.